

Pogreške i rješenja

Errico Malatesta

1896.

Danas postoje toliko raznoliki ljudi koji sebe nazivaju anarhistima i koji šire toliko različite i kontradiktorne ideje o anarhiji da zaista nije čudo što se javnost, neupoznata s našim idejama i u nemogućnosti da u trenu razabere velike razlike koje se skrivaju ispod pokrova zajedničkoga imena, oglašuje na našu propagandu i gleda nas sa sumnjom.¹

Mi, naravno, ne možemo nikoga spriječiti da koristi koji god naziv želi, niti bi naše odbacivanje naziva anarhista postiglo išta osim zabuna, budući da bi javnost mislila da smo samo promijenili zastavu.

Sve što možemo, i što trebamo, jest da se jasno razgraničimo od onih čija se definicija anarhije razlikuje od naše, kao i od onih koji iz istih teorijskih polazišta vuku praktične konzekvence suprotne našima. Takva diferencijacija trebala bi početi od jasnoga razlaganja naših ideja i neprestanog, iskrenog i glasnog ponavljanja naših stavova. To navodno partijsko jedinstvo ljudi koji ne pripadaju i ne mogu pripadati istoj partiji, zapravo je bilo jedno od glavnih izvora konfuzije. Došli smo do točke u kojoj mnogi hvale akcije „drugova“, iako su to iste akcije protiv kojih bi se bunili kad bi bila riječ o buržoaziji, a čini se da je njihovo jedino mjerilo za raspoznavanje dobroga od lošeg naziva li se počinitelj čina koji se razmatra anarhistom.

Mnoštvo pogrešaka navelo je pojedince u potpunu kontradikciju s načelima kojima se oni u teoriji priklanjaju, a mnoge druge da te kontradikcije prihvaćaju. Štoviše, mnogi razlozi čine naše redove privlačnima onima koji se inače rugaju socijalizmu, anarhiji i svemu što ide onkraj njihovih osobnih interesa.

Ovdje se ne mogu upustiti u sustavan i sveobuhvatan pregled tih pogrešaka. Samo ću usput aludirati na neke od njih redom koji mi pada na pamet.

Prije svega, govorimo o moralu.

Uobičajeno je naići na anarhiste koji „negiraju moral“. U početku je to bio samo izraz koji je označavao da oni ne prihvaćaju nikakav apsolutan, vječan i nepromjenjiv moral te da u praksi prkose buržujskom moralu koji tolerira eksploataciju masa, a osuđuje djela koja predstavljaju opasnost i prijetnju povlaštenima. Onda su, postupno, kao što je često slučaj, retorički ukras uzeli kao preciznu formulaciju istine. Zaboravili su da trenutačni moralni kod, uz pravila koja su usadili svećenici i šefovi u interesu svoje nadmoći, sadržava i pravila koja čine njegovu bit te koja su rezultat i preduvjet ikakve društvene koegzistencije. Zaboravljaju da pobuna protiv svakoga pravila nametnutog silom zapravo ne znači odbacivanje svih moralnih ograničenja i osjećaja dužnosti prema drugima. Zaboravljaju da je za vođenje rata protiv nekoga moralnog koda potrebno taj moralni kod iskušati u teoriji i u praksi nasuprot nekog višeg moralnog koda. Ako temperament i okolnosti išta pridonose, oni će povući na stranu nemorala u apsolutnom smislu riječi, što znači da će biti ljudi bez ičega što regulira njihovo ponašanje, bez ikakvih kriterija koji ih vode, ljudi koji se pasivno prepuštaju impulsima trenutka. Danas oduzimaju sebi koranicu kruha iz usta kako bi pomogli drugu, sutra će ubiti nekoga jer je posjetio bordel.

Moral je ona linija ponašanja koju svaki čovjek smatra dobrom. Moral koji prevladava u određenom trenutku, na određenom mjestu, u nekom društvu, može se smatrati nedostatnim, i, da pače, buržujski moral mi smatramo groznim. Ali društvo bez neke forme morala nezamislivo je, jer se ni jedan razuman čovjek ne može snalaziti bez nekoga mjerila za raspoznavanje dobra od zla za sebe i druge. U borbi protiv postojećega društva, individualističkom moralu buržoazije,

¹ Objavljeno u *L'Anarchia*. Jedinstveno izdanje koje je uredila anonimna skupina anarhističkih socijalista.

moralu razdora i kompeticije, mi suprotstavljamo moral ljubavi i solidarnosti, te stremimo ustanovljavanju institucija koje će funkcionirati u skladu s našim idejama o odnosima među ljudima. Kako bismo inače vidjeli zlo u buržujskoj eksploataciji naroda?

Još jedna štetna tvrdnja, u koju neki iskreno vjeruju, a neki je rabe samo kao izgovor, jest da nam trenutačna društvena klima ne dopušta da budemo moralni, te da je stoga besmisleno činiti napore koji nikad neće uspjeti, pa bi naj mudrije bilo izvući što je više moguće za vlastitu korist iz sadašnjeg uređenja bez brige za bilo koga drugog, uz promjenu vlastitoga ponašanja samo u slučaju promjene uređenja društva. Neupitno će svaki anarhist, svaki socijalist razumjeti ekonomske faktore koji danas tjeraju čovjeka da se bori protiv drugoga čovjeka, i svaki će do bri promatrač uvidjeti bespomoćnost pojedinačne pobune protiv neizmjerne nadmoći društvene okoline. Ali jednako je neupitno da se bez pobune pojedinca koji udružuje snage s drugim pobu njenim pojedincima kako bi ustao protiv te okoline i pokušao je preobraziti, ta okolina nikad ne bi promijenila.

Svi smo, bez iznimke, prisiljeni živjeti život u sukobu s vlastitim idealima. Ali mi smo socijalisti i anarhisti zato što nas ta kontradikcija mori i zato što je težimo svesti na minimum. Onoga dana kada se prilagodimo svojoj okolini, biti ćemo lišeni odlučnosti da je promijenimo i postat ćemo obična buržoazija. Buržoaziju bez novčića u džepu, možda, ali svakako buržoaziju po svojim djelima i namjerama.

Još jedan izvor vrlo teških pogrešaka i krivice jest težina koju mnogi pridaju teoriji nasilja.

Današnje je društvo sagrađeno na snazi oružja. Nijedna potlačena klasa nije se uspjela emancipirati a da nije pribjegli nasilju, a povlaštene klase nisu nikada predale ni najmanji djelić svojih povlastica osim silom ili zbog straha od sile. Postojeće su društvene institucije takve da se mijenjati ih postupnim, mirnim reformama čini nemogućim, te se nasilna revolucija koja će, kršeći i gazeći postojeće zakone, osnovati ljudsko društvo na novim temeljima ne može izbjeći. Tvrdo glavost i brutalnost kojom buržoazija reagira i na najblaže zahtjeve proletarijata dokazi su neizbježnosti nasilne revolucije. Stoga je logično i nužno da socijalisti, napose anarhisti, formiraju revolucionarnu partiju te ubrzaju nastup revolucije.

Nažalost, ljudi imaju tendenciju da sredstvo zamijene za cilj, pa je tako nasilje, koje mi vidimo kao okrutnu nužnost, što ono mora i ostati, za mnoge postalo gotovo jedina svrha borbe. Povijest je prepuna primjera ljudi koji su krenuli putem uzvišenoga cilja da bi onda, u žaru borbe, izgubili sebe i svoj cilj iz vida te se pretvorili u svirepe krvnike. Kao što su recentni događaji pokazali, mnogi anarhisti nisu izbjegli tu zastrašujuću opasnost nasilne borbe. Uznemireni progonima, izluđeni svakodnevnim djelima slijepog divljaštva buržoazije, počeli su slijediti primjer buržoazije te je duh ljubavi zamijenjen duhom osvete i mržnje. Poput buržoazije, oni su tu osvetu i mržnju nazvali pravdom. Kako bi opravdali takva djela, koja bi se lako mogla objasniti kao posljedice strašnih neprilika u kojima je proletarijat i uzeti kao dodatni razlog za uništenje stanja koje može dovesti do tako sumornih ishoda, neki su počeli smišljati najčudnije i najautoritarnije teorije i, ne pazeći na kontradikcije, prikazivati ta djela kao posljednji zamah anarhističke misli. Tvrdeći da su deterministi i niječući samu ideju odgovornosti, odlučili su pronaći odgovorne za trenutačno stanje stvari te nisu našli samo u samosvjesnoj buržoaziji koja namjerno čini zlo, samo u masi buržoazije po rođenju koja nikad nije propitivala svoj položaj, nego i u masi radništva koja trpeći bez pobune postaje glavni potporanj ugnjetavanja, te su svima namijenili smrtnu kaznu. Bilo je i onih koji su, bunčajući o nekakvoj „latentnoj odgovornosti“, zaključili da trudne žene i djeca zaslužuju klanje! Ispravno propitujući pravo buržujskih sudaca da nametnu ma i sat vremena

u tamnici, oni sebe postavljaju za arbitre života i smrti drugih te idu toliko daleko da kažu da *oni koji ne razmišljaju kao mi, zaslužuju smrt!*, u što je teško povjerovati i što mnogi odbijaju priznati! Ipak, prije samo nekoliko tjedana su u jednom „anarhističkom” časopisu koji svatko može pročitati, stajale ove riječi: „U Barceloni je tijekom religijske procesije eksplodirala bomba, ostavljajući za sobom četrdeset mrtvih i tko zna koliko ranjenih na tlu. Policija je uhapsila više od devedeset anarhista s nadom da će privesti herojskog autora ove sramote.” Bez obrazloženja, bez smisla, pokolj bespomoćnih žena, djece i muškaraca opisan je kao herojski samo zato što su žrtve katolici. To je korak onkraj osвете: to je morbidan zanos krvoločnih mistika, krvna žrtva na božjem oltaru, ili oltaru neke ideje, što se svodi na isto. Oh, Torquemada! Oh, Robespierre!

Naglašavam da je većina španjolskih anarhista osudila to suludo djelo, ali ima onih koji tvrde da su anarhisti i oni koji likuju nad tim činom, a to je dovoljno za vlast da nas poveže s njim i za javnost da nas opravdano ne razaznaje.

Recimo to jasno i glasno: anarhisti ne mogu biti osvetnici, jer oni su osloboditelji. Mi ne gajimo mržnju prema ikome, mi se ne borimo da osvetimo sebe niti nekog drugog, tražimo ljubav i slobodu za sve.

Budući da postojeće društvene nužnosti i tvrdoglavi otpor buržoazije prinuđuju potlačene da posežu za fizičkom silom kao posljednjom nadom, mi ne uzmičemo pred tom okrutnom nužnošću i spremni smo je upotrijebiti do uspjeha. Ali nemojmo stvarati nepotrebne žrtve, čak ni u neprijateljskom taboru. Sam cilj za koji se borimo ište da budemo nježan i human čak i u žaru borbe, stoga ne razumijem kako se itko može boriti za cilj poput našega a da ne bude nježan i ljudski. Ne zaboravimo da se oslobodilačka revolucija ne može roditi iz masakra i terora, jer oni su bili i uvijek će biti kumovi tiranije.

S druge strane, iako oprečna toj koju čine teroristi, još jedna pogreška predstavlja prijetnju anarhističkom pokretu. Dijelom kao reakcija na način na koji je nasilje zlorabljeno u novije vrijeme, dijelom zbog zaostatka kršćanskih ideja, ali ponajviše zbog utjecaja mističnoga nauka Tolstojevog, čiji su genij i moralne kvalitete učinile to modernim i udarile njegov žig, zagovaratelji pasivnog otpora počeli su uzimati maha među anarhistima, s načelom da mi sami, kao i svi ostali, moramo podnositi ugnjetavanje i degradaciju prije nego nanijeti zlo opresoru. Ta je ideja opisana kao *pasivna anarhija*.

Budući da su mi neki, pod dojmom moje averzije prema nepotrebnom i štetnom nasilju, pripisali nagnuće u smjeru tolstojevstva – nisam siguran da li s namjerom da me slave ili ocrne – iskoristio bih ovu priliku da izjavim kako ta doktrina, po meni, koliko god se uzvišeno altruističnom činila, u stvarnosti predstavlja negaciju instinkta i društvenih dužnosti. Čovjek može, ako je vrlo odan kršćanin, strpljivo podnositi sve vrste nedaća a da ne posegne za svim dostupnim sredstvima samoobrane, i tako možda ostati moralna osoba. Ali u praksi, i protiv svoje volje, ne bi li on jednostavno bio silno sebičan time što bi ostavio druge da pate a da im ne priskoči u pomoć? Bi li radije vidio da jedna cijela klasa bude dotučena do bijede, ljude koje osvajači tlače, čovjeka da trpi napad na svoj život i slobodu, nego da tlačitelju padne dlaka s glave?

Možda postoje slučajevi u kojima je pasivan otpor djelotvorno oružje, što ga tada čini preporučljivim jer štedi najviše ljudskih života. Ali, u većini slučajeva, propovijedati pasivan otpor znači umiriti tlačitelja da ne strahuje od pobune i time izdati borbu potlačenih.

Zanimljivo je primijetiti da *teroristi* i *tolstojevci*, upravo zato što su i jedni i drugi mistici, dolaze do manje više istih praktičnih konzekvenci. Jedni ne bi oklijevali da unište polovicu čovječanstva zbog pobjede svoje *ideje*, a drugi bi radije dopustili da cijelo čovječanstvo bude zgaženo pod težinom najveće patnje negoli prekršili jedno svoje načelo.

Što se mene tiče, prekršio bih svako načelo na svijetu da nekoga spasim, čime bih se zapravo držao jednog načela, jer, kako ja to vidim, sva se društvena načela mogu svesti na jedno ključno: dobrobit ljudi, svih ljudi.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Errico Malatesta
Pogreške i rješenja
1896.

L'Anarchia (London, kolovoz 1896.)
Prevela i uredila: Mia Gonan. Preuzeto iz: Errico Malatesta, *Ni demokrati ni diktatori*. Odabrani
spisi 1884.- 1930. DAF, Zagreb 2022.

anarhisticka-biblioteka.net